SVERIGES RIKSDAG

Motion till riksdagen 2026/27:2429

av Victoria Tiblom m.fl. (SD)

Äganderätt

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att expropriation och andra inskränkningar i ägande- och brukanderätten ska ha tydligt lagstöd och vara nödvändiga och proportionerliga i förhållande till det allmänna intresse som åberopas och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att egendomsskyddet i regeringsformen ska stärkas genom ett uttryckligt proportionalitetskrav och en tydligare grundlagsskyddad rätt till full ersättning vid rådighetsinskränkningar och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att statligt ägd mark i första hand ska användas för offentliga ändamål, exempelvis naturvård och områdesskydd, och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att markägare ska involveras i ett tidigt skede när myndigheter överväger skydd eller andra begränsningar av markanvändningen, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att markägare som har rätt till ersättning vid inskränkningar i ägande- eller brukanderätten ska få ersättningen skyndsamt och utan att behöva driva långvariga rättsliga processer samt att bindande tidsgränser för ersättningsförfarandet ska införas och tillkännager detta för regeringen.

6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skogsbruk på skogsmark, liksom jordbruk på jordbruksmark, ska anses vara pågående markanvändning tills annan markanvändning formellt beslutats, varvid ersättning till markägaren i normalfallet ska betalas ut omgående, och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skydd av privat mark i första hand ska bygga på frivilliga överenskommelser och att tidsbegränsade eller mindre ingripande skyddsformer ska prioriteras framför permanenta brukandeförbud och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att brukandebegränsningar på myndigheters initiativ av privatägd mark alltid ska föregås av överläggningar med markägaren, alltid ska medföra fullgod ersättning och alltid ska kunna överklagas av markägaren, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att mark som omfattats av tidsbegränsade naturvårdsavtal eller andra tidsbegränsade skyddsåtgärder ska kunna återgå till ordinarie brukande när skyddsperioden löper ut, utan krav på en ny myndighetsprövning, såvida inte annat följer av ett självständigt giltigt beslut eller en ny överenskommelse, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att myndigheter ska pröva mindre ingripande alternativ innan beslut fattas om skydd eller andra inskränkningar i privat markägares brukanderätt och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att statliga inventeringar och kartläggningar av naturvärden på privat skogsmark ska utformas så att de inte genom registreringar eller klassificeringar medför faktiska inskränkningar i brukanderätten utan rättssäker prövning och möjlighet till rättelse och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att uppgifter om skyddsvärda arter som används som grund för myndighetsbeslut som begränsar markägares brukanderätt ska vara kvalitetssäkrade samt att markägaren ska ges möjlighet att ta del av och bemöta uppgifterna och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att den svenska rödlistans hotkategorier tydligt ska återspegla den vetenskapligt bedömda

sannolikheten för att arter försvinner från Sverige inom angivna tidsperioder, och att rödlistan ska revideras för att säkerställa detta, och tillkännager detta för regeringen.

14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att åtgärder ska vidtas för att kraftigt begränsa antalet fall där skogsägares avverkningar begränsas i samband med eller efter att avverkningsanmälan lämnats in och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att avverkningsbegränsningar ska följas upp för att säkerställa en enhetlig och rättssäker myndighetsutövning samt motverka omotiverade skillnader i tillämpningen och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige ska verka för en översyn av EU:s art- och habitatdirektiv och fågeldirektiv i syfte att begränsa artlistornas omfattning, minska EU:s detaljstyrning och stärka medlemsstaternas självbestämmande över skogsbruk, markanvändning och artförvaltning och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att befintliga registreringar av nyckelbiotoper och objekt med naturvärden ska avregistreras samt att nya inventerings- och registreringssystem inte ska tillåtas medföra motsvarande faktiska begränsningar av markägares brukanderätt och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att avverkningar inte ska kunna hindras med hänvisning till att andra än akut eller starkt hotade arter förekommer nära gränsen för sitt utbredningsområde och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Skogsstyrelsen ska ha det samlade huvudansvaret för myndighetsärenden som rör skogsbruk gentemot markägare och att andra myndigheters direkta ingripanden i den löpande skogsverksamheten ska begränsas och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillståndsprocesser för verksamheter, särskilt inom de areella näringarna och på landsbygden, ska följas upp och förenklas i syfte att förkorta handläggningstiderna och säkerställa en likvärdig och rättssäker myndighetsutövning och tillkännager detta för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att myndigheter som verkar gentemot landsbygdsföretagare ska ha ett främjandeuppdrag samt verka för

minskad regelbörda och enklare myndighetskontakter och tillkännager detta för regeringen.

22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att åtgärder ska vidtas för att säkerställa att förvaltningslagens krav på legalitet, objektivitet och proportionalitet får fullt genomslag vid myndigheters hantering av skogsbruksåtgärder och tillkännager detta för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att myndigheter ska säkerställa att tjänstemäns aktiva engagemang i organisationer vars intressen berörs av deras myndighetsutövning beaktas vid jävsprövning och att tjänstemän vars opartiskhet kan ifrågasättas inte deltar i handläggning eller beslut som berör dessa intressen, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att personal vid myndigheter som handlägger frågor som rör de areella näringarna ska ha formell och tillräcklig utbildning inom berörda näringar samt god kunskap om deras praktiska och ekonomiska förutsättningar och tillkännager detta för regeringen.
25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka markägares rättigheter vid framdragning av elledningar genom förbättrade ersättningsvillkor som i större utsträckning beaktar samlade intrång och långsiktiga ekonomiska konsekvenser för markägaren och tillkännager detta för regeringen.
26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkerställa att markägare vid ledningsintrång kan få ersättningsgilla förluster och merkostnader för avverkning och virkeshantering prövade inom ramen för ledningsförrättningen och tillkännager detta för regeringen.
27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka markägares rättssäkerhet vid omarrondering och säkerställa att markägare inte drabbas av oförutsedda inskränkningar i brukanderätten efter genomförd omarrondering och tillkännager detta för regeringen.
28. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att offentlig planering av grön infrastruktur som berör privat mark och kan påverka dess användning ska förutsätta berörda markägares medverkan och samtycke och tillkännager detta för regeringen.
29. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att länsstyrelsernas arbete med grön infrastruktur ska begränsas till tydligt reglerade uppdrag och att

arbete som saknar sådant stöd eller innebär styrning av privat markanvändning utan markägarens samtycke ska avbrytas och tillkännager detta för regeringen.

30. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tydligare fastställa att allt nyttjande av naturen på allemansrättens grund måste ske med respekt för och hänsyn till den som äger och brukar marken, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
31. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att återkommande eller organiserat kommersiellt nyttjande av naturen på annans mark ska förutsätta en överenskommelse med berörd markägare och tillkännager detta för regeringen.
32. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en samlad lagstiftning om allemansrätten ska införas för att tydliggöra dess omfattning och gränser samt stärka skyddet för markägares ägande- och brukanderätt och tillkännager detta för regeringen.
33. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att staten ska säkerställa att olovliga bosättningar på privat mark avlägsnas skyndsamt och att markägaren inte belastas med kostnader för avlägsnande, sanering eller återställande till följd av bosättningen och tillkännager detta för regeringen.
34. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att miljöorganisationers talerätt i ärenden som rör brukandeåtgärder inom de areella näringarna ska ses över och begränsas så långt Sveriges internationella åtaganden medger samt att Sverige ska verka för förändringar av EU-rätten där dessa hindrar en avgränsning av talerätten, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
35. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att strandskyddet som huvudregel ska omfatta 30–50 meter från strandlinjen och endast i undantagsfall få utvidgas till högst 100 meter och tillkännager detta för regeringen.
36. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att strandskyddet som huvudregel inte ska omfatta anlagda vatten och våtmarker, oavsett när de har anlagts, och tillkännager detta för regeringen.
37. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kommunerna ska ha huvudansvaret för strandskyddet och att länsstyrelsernas möjligheter att överpröva kommunala strandskyddsbeslut ska begränsas och tillkännager detta för regeringen.
38. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att strandskyddsreglerna, inklusive bestämmelserna om landsbygdsutveckling i strandnära lägen, ska

reformeras för att underlätta bl.a. byggande av permanentbostäder och fritidshus utanför tätorterna och tillkännager detta för regeringen.

39. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att riksintressena enligt miljöbalken ska ses över i syfte att begränsa deras antal och geografiska omfattning samt stärka hänsynen till markägares rättigheter och kommunala och regionala utvecklingsbehov och tillkännager detta för regeringen.
40. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ersättningsreglerna vid bildande och ändring av vattenskyddsområden ska ses över för att säkerställa fullgod och skyndsam ersättning till markägare som drabbas av inskränkningar i sin brukanderätt, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
41. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en nationell strategi ska tas fram för att kraftigt minska exploateringen av brukningsvärd jordbruksmark med respekt för ägande- och brukanderätten och tillkännager detta för regeringen.
42. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över jordförvärvslagstiftningen i syfte att värna det enskilda ägandet av svensk jord- och skogsbruksmark samt beakta utländska intressens markförvärv och tillkännager detta för regeringen.
43. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda förutsättningarna för statliga kreditgarantier som kan underlätta generationsskiften och investeringar inom lantbruket, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

Motivering

”Land skall med lag byggas”, stadgar flera av de medeltida landskapslagarna. Äganderätten är ett av det demokratiska samhällets viktigaste fundament och en förutsättning för frihet, självbestämmande och långsiktiga investeringar. Regeringsformen skyddar den enskildes egendom, men skyddet behöver stärkas och få större genomslag i myndigheternas beslut.

För jord- och skogsbruket är tryggheten i ägande- och brukanderätten särskilt viktig. Skogsbrukets långa omloppstider innebär att generationers arbete och investeringar kan ligga bakom en avverkning. Även jordbruket kräver långsiktiga satsningar på mark, byggnader och infrastruktur. Oförutsebara inskränkningar i brukanderätten riskerar därför att hämma investeringar, produktion och landsbygdsutveckling.

Svenskt jord- och skogsbruk bidrar med livsmedel, förnybara råvaror, arbetstillfällen och stärkt försörjningsberedskap. Lagstiftning och myndighetsutövning måste ge markägare tydliga och förutsebara villkor. Ingrepp i ägande- och brukanderätten ska ha klart lagstöd, grundas på dokumenterade förhållanden och vara nödvändiga och proportionerliga. Myndigheternas uppdrag ska samtidigt präglas av respekt för markägarnas rättigheter och en vilja att underlätta företagande och produktion.

Ersättning vid inskränkningar i ägande- och brukanderätten

Vid begränsningar av pågående skogsbruk ska full ersättning utgå. Det är inte rimligt att från detta krav undanta en del som markägaren måste tolerera, exempelvis fem eller tio procent av virkesvärdet eller markvärdet vid beräkning av ersättning när planerad avverkning begränsas eller förhindras av myndigheterna. Framför allt bör en sådan toleransgräns inte tillåtas utgöra praxis i Skogsstyrelsens eller länsstyrelsernas hantering.

Lika viktigt som att ersättning ska utgå är att den betalas med kortast möjliga fördröjning. Det ska finnas lagstadgade tidsfrister för utbetalning av ersättning vid inskränkningar i ägande- eller brukanderätten. Om fastställd ersättning inte betalas inom föreskriven tid ska intrångsbeslutet upphöra att gälla. Markägaren ska inte behöva bära följderna av att det allmänna underlåter att fullgöra sin ersättningsskyldighet.

Öka naturvårdens effektivitet genom samverkan

Naturvården bör i första hand bygga på frivilliga överenskommelser med markägare. Markägaren ska involveras tidigt, och mindre ingripande eller tidsbegränsade skyddsformer ska prioriteras framför permanenta brukandeförbud. Naturvårdsavtal bör användas i större utsträckning eftersom de gör det möjligt att ersätta markägare för aktiv skötsel som gynnar arter och naturmiljöer.

När ett tidsbegränsat skydd löper ut ska marken kunna återgå till ordinarie brukande utan ny myndighetsprövning enbart på grund av det tidigare skyddet. Fortsatta begränsningar ska kräva en ny överenskommelse eller ett annat självständigt giltigt beslut.

Expropriation och begränsningar av ägande- och brukanderätt

Egendomsskyddet i regeringsformen behöver stärkas. SOU 2026:54 innehåller förslag om ett uttryckligt proportionalitetskrav och ett förstärkt ersättningsskydd. Regeringen bör gå vidare med lagstiftning som stärker markägarnas grundlagsskydd och rätten till full ersättning vid rådighetsinskränkningar.

Expropriation och andra inskränkningar i ägande- och brukanderätten ska ha tydligt lagstöd, grundas på dokumenterade förhållanden och vara nödvändiga och proportionerliga. Mindre ingripande alternativ ska prövas och statligt ägd mark bör i första hand användas för offentliga ändamål, exempelvis naturvård och områdesskydd.

När privat mark ändå behöver tas i anspråk eller brukandet begränsas ska markägaren ha rätt till fullgod ersättning. Något generellt toleransavdrag, exempelvis på fem eller tio procent av virkes- eller markvärdet, ska inte accepteras. Ersättningsrätten ska även omfatta myndighetsinitierade begränsningar som inte ersätts enligt dagens regler.

Brukandebegränsningar ska föregås av överläggningar med markägaren och alltid kunna överklagas. Ersättningen ska betalas skyndsamt, utan att markägaren behöver driva långvariga rättsprocesser, och bindande tidsgränser ska införas för ersättningsförfarandet.

Pågående markanvändning

Begreppet ”pågående markanvändning” är centralt när det gäller rätten till ersättning i samband med att en markägare fråntas rätten att bruka sin mark. Tidigare tvister om avverkning i fjällnära skog har visat vilka betydande konsekvenser det kan få när staten ifrågasätter om skogsbruk ska betraktas som pågående markanvändning. Reglerna om ersättning vid nekad avverkning i fjällnära skog har därefter förändrats, men den grundläggande principen är lika viktig.

Skogsbruk är en långsiktig verksamhet och det är fullt normalt att det går årtionden mellan olika åtgärder, vilket av naturliga skäl är ännu mer accentuerat i landets kärvaste klimatlägen, med deras låga skogstillväxt. Att en skog inte har avverkats under lång tid innebär inte att den har upphört att vara föremål för skogsbruk.

Skogsbruk på skogsmark, liksom jordbruk på jordbruksmark, ska hanteras som pågående markanvändning tills annan markanvändning formellt beslutats efter en rättssäker process för den aktuella fastigheten eller delen av fastigheten. I sådana fall ska ersättning till ägaren i normalfallet betalas ut omgående.

Avverkningsanmälningar, nyckelbiotoper och naturvärdesinventeringar

När skogsägares planerade avverkningar begränsas eller förhindras kan följderna bli stora för både ekonomin och viljan att investera i långsiktig skogsskötsel. Regeringen bör därför vidta åtgärder för att kraftigt begränsa antalet fall där avverkningar begränsas i samband med eller efter att avverkningsanmälan lämnats in.

Problemen kan uppstå redan när en avverkningsanmälan blir tillgänglig för utomstående. Artinventeringar och rapporterade fynd kan föranleda krav på ingripanden och leda till förseningar och osäkerhet. Uppgifter som åberopas för att begränsa en avverkning måste därför vara tillförlitliga och relevanta för den aktuella marken.

Skogsstyrelsen registrerar inte längre nya nyckelbiotoper, men äldre registreringar finns kvar. Även utan formellt avverkningsförbud kan de försvåra skogsbruk och virkesförsäljning. Befintliga registreringar av nyckelbiotoper och objekt med naturvärden ska därför avregistreras. Historiska inventeringsuppgifter bör kunna bevaras för forskning och uppföljning utan att fortsätta fungera som offentliga klassificeringar som begränsar brukandet.

Nya inventerings- och kartläggningssystem får inte medföra motsvarande faktiska inskränkningar i brukanderätten. Markägaren ska ges insyn, möjlighet att medverka och rätt att få felaktiga uppgifter rättade. Registreringar får inte utvecklas till ett parallellt områdesskydd utan rättssäker prövning. När staten begränsar brukandet ska markägarens rätt till fullgod ersättning säkerställas.

EU:s inflytande

Sverige ska verka för att EU:s art- och habitatdirektiv och fågeldirektiv, inklusive deras artlistor, revideras och att antalet listade arter minskas. Gemensamma EU-regler bör i normalfallet avse akut hotade arter med skyddsbehov som motiverar insatser över medlemsländernas gränser. Övrig artförvaltning bör i första hand hanteras nationellt.

Artlistorna och skyddsreglerna måste kunna anpassas när arternas populationer förändras. Sverige bör därför tillsammans med andra medlemsländer verka för minskad detaljstyrning från EU och större nationellt självbestämmande över skogsbruk och markanvändning.

Uppföljning av avverkningsbegränsningar

En systematisk och löpande uppföljning ska göras av hur ofta och på vilka grunder avverkningar stoppas eller begränsas, även när ingripanden i praktiken hindrar avverkning utan ett uttryckligt förbud. Skillnader mellan län, kommuner och ansvariga beslutsfattare ska följas upp för att säkerställa en enhetlig och rättssäker tillämpning och motverka omotiverad överrepresentation av vissa skyddade miljöer.

Likhet inför lagen

Inskränkningar i brukanderätten motiveras ibland med konstaterad eller förväntad förekomst av rödlistade arter. Rödlistan omfattar dock arter med mycket olika hotnivåer. Naturvårdsåtgärder bör i högre grad inriktas på konstaterad förekomst av de allra mest sällsynta och hotade arterna, i första hand akut hotade arter.

Rödlistans hotkategorier ska tydligt och vetenskapligt välgrundat återspegla sannolikheten för att arter försvinner från Sverige inom angivna tidsperioder. Rödlistan ska revideras för att säkerställa detta. Bedömningarna bör även granskas mot historiskt dokumenterade försvinnanden. En rödlistning utgör inte i sig rättslig grund för att begränsa skogsbruk.

Artuppgifter från Artportalen och andra öppna rapporteringssystem ska kvalitetssäkras och vid behov verifieras innan de används för myndighetsbeslut som begränsar brukanderätten. Markägaren ska få ta del av och bemöta uppgifterna.

Avverkningar ska inte kunna hindras med hänvisning till att andra än akut eller starkt hotade arter förekommer nära gränsen för sitt utbredningsområde. Artskyddsreglerna behöver ändras i den mån de medger sådana begränsningar.

Statens roll beträffande hantering av landsbygdsnäringar och äganderätt

Landsbygdsföretagare möter ofta flera myndigheter med överlappande ansvarsområden, vilket skapar osäkerhet, merarbete och försvårar långsiktiga investeringar. Myndighetsansvaret behöver därför bli tydligare. Skogsstyrelsen ska ha det samlade huvudansvaret för myndighetsärenden som rör skogsbruk gentemot markägare, medan andra myndigheters direkta ingripanden i den löpande skogsverksamheten ska begränsas.

Främjandeuppdrag

Myndigheter som verkar gentemot landsbygdsföretagare ska ha ett tydligt främjandeuppdrag. De ska aktivt underlätta företagande, investeringar och produktion samt bidra till minskad regelbörda och enklare myndighetskontakter. Uppdraget behöver återspeglas i myndigheternas styrning och praktiska arbetssätt, så att företagare får stöd att utveckla sina verksamheter i stället för att mötas av onödiga administrativa hinder.

Specialister vid myndigheter som handlägger frågor om de areella näringarna ska ha formell och tillräcklig utbildning inom berörda näringar samt god kunskap om deras praktiska och ekonomiska förutsättningar. Det är nödvändigt för en saklig och konstruktiv myndighetsutövning.

Anmälningsplikt och tillståndsprövningar

Långa och oförutsebara tillståndsprocesser, återkommande krav på kompletteringar och skilda bedömningar mellan myndigheter försvårar investeringar och försämrar företagens konkurrenskraft. Detta drabbar såväl de areella näringarna som andra verksamheter på landsbygden.

Tillståndsprocesserna ska därför följas upp systematiskt avseende handläggningstider, kompletteringskrav, andelen bifall och avslag samt geografiska skillnader. Uppföljningen ska ligga till grund för konkreta åtgärder som förkortar och förenklar processerna och säkerställer en likvärdig myndighetsutövning. Miljökrav ska tillämpas rättssäkert och proportionerligt utan att skapa onödiga hinder för företagande och produktion.

Förvaltningslagens tillämpning och jäv

Förvaltningslagen ställer krav på legalitet, objektivitet och proportionalitet. Trots detta kan myndighetsingripanden i skogsbruket få mycket långtgående konsekvenser för enskilda markägare. En avverkning kan utgöra resultatet av flera årtiondens arbete och investeringar, och ett ingripande måste bedömas med hänsyn till dessa förhållanden.

Åtgärder ska vidtas för att säkerställa att förvaltningslagens krav får fullt genomslag vid myndigheters hantering av skogsbruksåtgärder. Myndigheternas beslut måste ha tydligt lagstöd, vila på sakliga grunder och inte vara mer ingripande än vad som är nödvändigt.

Myndigheternas opartiskhet måste också säkerställas. Tjänstemäns aktiva engagemang i organisationer vars intressen berörs av deras myndighetsutövning ska beaktas vid jävsprövning. Den vars opartiskhet kan ifrågasättas ska inte delta i handläggning eller beslut som berör dessa intressen.

Ledningsrätten

Framdragning av elledningar kan medföra betydande intrång för enskilda markägare genom förlorad produktion, försämrad arrondering och ökad risk för stormskador. Konsekvenserna blir särskilt stora när en fastighet drabbas av flera ledningsintrång. Ledningsdragningar ska därför planeras i nära samråd med berörda markägare och utformas så att intrången i ägande- och brukanderätten begränsas så långt som möjligt.

Dagens ersättningssystem bygger i huvudsak på engångsersättning enligt expropriationslagens principer. Det behöver utvecklas för att bättre beakta samlade intrång och långsiktiga ekonomiska konsekvenser för markägaren. Ersättningsvillkoren ska förbättras, och möjligheterna till arrendebaserad ersättning och vinstdelning mellan ledningsägare och berörda markägare ska utredas.

Lantmäteriets ändrade hantering av virkeshantering vid ledningsförrättningar riskerar att försämra markägarnas möjligheter att få ersättning för merkostnader vid avverkning. När sådana frågor hänvisas till separata civilrättsliga avtal kan markägaren tvingas bära både kostnader och förhandlingsrisker som uppkommer till följd av ett intrång som denne inte själv har valt. Ersättningsgilla förluster och merkostnader för avverkning och tillvaratagande av virke ska därför kunna prövas inom ramen för ledningsförrättningen, så att markägaren inte behöver driva separata processer för att få sin rätt tillgodosedd.

Omarrondering

Omarrondering ska förbättra fastighetsstrukturen och skapa bättre förutsättningar för ett rationellt jord- och skogsbruk. Det förekommer dock att markägare som tilldelats ny mark kort därefter möts av avverkningsförbud, reservatsbildning eller andra brukandebegränsningar. Sådana ingripanden riskerar att allvarligt skada förtroendet för omarrondering och minska viljan att medverka.

Kända och planerade skyddsåtgärder och andra brukandebegränsningar ska därför kartläggas och beaktas innan mark fördelas. Markägare ska inte behöva acceptera ett markbyte utan att känna till omständigheter som väsentligt kan påverka möjligheten att

bruka den tilldelade marken. Det bör också prövas hur markägare kan skyddas mot oförutsedda inskränkningar efter genomförd omarrondering, exempelvis genom en tidsbegränsad period då nya areella begränsningar endast får införas om synnerliga skäl föreligger.

Grön infrastruktur

Länsstyrelserna har tagit fram regionala handlingsplaner för grön infrastruktur som fortfarande används som underlag för planering och myndighetsbeslut. Planerna är inte i sig rättsligt bindande, men deras användning kan få betydelse för hur privat mark bedöms och vilka möjligheter markägaren har att bruka den.

Det är markägaren som ska planera skötseln av sin mark, inte länsstyrelsen. Offentlig planering av grön infrastruktur som berör privat mark och kan påverka dess användning ska därför förutsätta berörda markägares medverkan och samtycke. Planerna får inte användas för att skapa faktiska begränsningar av brukanderätten utan markägarnas godkännande.

Länsstyrelsernas arbete med grön infrastruktur ska begränsas till tydligt reglerade uppdrag. Arbete som saknar sådant stöd eller innebär styrning av privat markanvändning utan markägarens samtycke ska avbrytas. Staten ska däremot kunna planera grön infrastruktur på egen mark. Planering av exempelvis viltpassager vid större vägar ska också kunna fortsätta, förutsatt att den inte medför obefogade begränsningar av markanvändningen och att berörda markägare involveras.

Allemansrätten

Allemansrätten är en värdefull del av det svenska kulturarvet och ger människor stora möjligheter att vistas i naturen. Den bygger samtidigt på att den som nyttjar annans mark visar hänsyn till markägaren, de boende och den verksamhet som bedrivs på fastigheten. Rätten att färdas och vistas i naturen får inte innebära att markägaren drabbas av skador, betydande störningar eller hinder i sitt brukande.

Allemansrättens gränser behöver tydliggöras. Det ska framgå att nyttjandet alltid måste ske med respekt för ägande- och brukanderätten och att markägaren har rätt att värna sin fastighet mot verksamheter som går utöver allemansrättens rimliga omfattning.

Kommersiellt nyttjande av annans mark

Allemansrätten kan enligt gällande rätt även åberopas vid organiserad och kommersiell verksamhet. Det är inte rimligt att företag utan markägarens godkännande återkommande använder någon annans mark som en del av sin affärsverksamhet eller anordnar kommersiella aktiviteter som innebär ett organiserat nyttjande av fastigheten.

Återkommande eller organiserat kommersiellt nyttjande av annans mark ska därför förutsätta en överenskommelse med berörd markägare. Kravet ska även omfatta kommersiella arrangemang som genomförs vid ett enda tillfälle. Det handlar inte om att begränsa enskilda människors möjligheter att vistas i naturen, utan om att den som bedriver näringsverksamhet ska respektera markägarens rätt att bestämma över användningen av sin egendom.

Tydligare rättslig reglering av allemansrätten

Allemansrätten är grundlagsskyddad, men dess närmare gränser framgår i dag av flera olika lagar och av rättspraxis. Det kan skapa osäkerhet om vilka aktiviteter som är tillåtna, när markägarens medgivande krävs och vilka möjligheter som finns att ingripa mot otillåtet nyttjande.

En samlad reglering av allemansrätten bör därför införas för att tydliggöra rättigheter och skyldigheter och stärka skyddet för markägares ägande- och brukanderätt. En sådan reglering behöver särskilt klargöra förhållandet mellan allemansrätten och organiserad kommersiell verksamhet.

Olovliga bosättningar

Ingen markägare ska behöva acceptera att andra utan tillstånd tar dennes mark i anspråk för bosättning. Olovliga bosättningar kan orsaka nedskräpning, skador och betydande kostnader för sanering och återställande, samtidigt som markägaren hindras från att använda sin egendom.

Sedan 2017 finns ett särskilt förfarande för avlägsnande hos Kronofogden. Att en sådan möjlighet finns innebär dock inte att markägaren ska behöva bära kostnaderna eller riskera att drabbas av utdragna processer.

Staten ska säkerställa att olovliga bosättningar på privat mark avlägsnas skyndsamt. Markägaren ska inte belastas med kostnader för avlägsnande, sanering eller

återställande till följd av bosättningen. Det offentliga måste ta ansvar för att äganderätten kan upprätthållas i praktiken.

Århuskonventionen och talerätten

Århuskonventionen och EU-rätten ger miljöorganisationer möjlighet att få vissa miljöbeslut rättsligt prövade. Denna rätt fyller en viktig funktion, men måste också vägas mot markägares och verksamhetsutövares behov av rättssäkerhet och förutsebarhet. Överklaganden kan medföra betydande förseningar och kostnader, även när den enskilde har följt gällande regler och myndigheternas besked.

Sverigedemokraterna vill begränsa miljöorganisationers talerätt när det gäller brukandeåtgärder inom de areella näringarna, däribland jordbruk, skogsbruk och torvbruk. Särskilt viktigt är att ordinära åtgärder inom pågående markanvändning inte i onödan hindras av utdragna rättsprocesser.

Sverige ska använda det nationella handlingsutrymme som finns för att begränsa talerätten och verka för förändringar av EU-rätten där denna hindrar en ändamålsenlig avgränsning. Detta ska ske utan att skyldigheten att följa miljölagstiftningen eller kraven på särskild miljöprövning åsidosätts.

Strandskyddet

Strandskyddet behöver reformeras så att det inte i onödan hindrar bostadsbyggande, företagande och landsbygdsutveckling. Möjligheten att bygga permanentbostäder och fritidshus i strandnära lägen kan bidra till inflyttning och bättre utvecklingsmöjligheter för landsbygdskommuner.

Strandskyddet bör som huvudregel omfatta 30–50 meter från strandlinjen och endast i undantagsfall få utvidgas till högst 100 meter. Markägare bör normalt kunna stycka av tomter och bygga utanför tätorterna, även nära vatten, med hänsyn till allmänhetens fria passage och särskilt skyddsvärda miljöer.

Sedan 2025 gäller lättnader för bland annat små sjöar och vattendrag samt vatten som anlagts efter den 30 juni 1975. Även äldre anlagda vatten och våtmarker bör som huvudregel undantas från strandskyddet. Den som anlagt en damm eller våtmark ska inte få sin brukanderätt begränsad enbart till följd av anläggningen.

Kommunerna bör ha huvudansvaret för strandskyddet och länsstyrelsernas möjligheter att överpröva kommunala beslut begränsas. Reglerna om

landsbygdsutveckling i strandnära lägen behöver också förenklas för att underlätta byggande av permanentbostäder och fritidshus utanför tätorterna.

Miljöbalkens riksintressen bör begränsas till antal och omfattning

Riksintressena enligt miljöbalken omfattar stora delar av Sveriges land- och vattenområden och kan begränsa markägares handlingsfrihet, kommunal planering och landsbygdsutveckling. Antalet riksintressen och deras geografiska omfattning behöver därför minska. Utpekanden ska grundas på tydligt dokumenterade nationella intressen och föregås av dialog med berörda kommuner och markägare samt en redovisning av konsekvenser och kostnader i förhållande till nyttan. Större hänsyn ska tas till kommunala och regionala utvecklingsbehov.

Ersättning vid bildande av vattenskyddsområden

Vattenskyddsområden behövs för att trygga dricksvattenförsörjningen, men de kan samtidigt medföra betydande begränsningar för jord- och skogsbruket. Nuvarande ersättningsregler innebär att markägare inte alltid får ersättning för de ekonomiska konsekvenserna och att ersättningsfrågor kan kräva särskild domstolsprövning. Reglerna behöver därför ses över så att markägare får fullgod och skyndsam ersättning när deras brukanderätt begränsas, även vid ändringar av befintliga vattenskyddsområden.

Bevara jordbruksmarken

Brukningsvärd jordbruksmark är en viktig och begränsad resurs för svensk livsmedelsproduktion och försörjningsberedskap. Exploateringen behöver minska kraftigt, särskilt när marken permanent tas ur produktion. En nationell strategi bör stärka hänsynen till jordbruksmarkens produktionsvärde i den fysiska planeringen och säkerställa att alternativa lokaliseringar prövas. Även konsekvenserna för jordbruket på angränsande mark behöver beaktas. Samtidigt ska ägande- och brukanderätten värnas, och tillfälliga eller reversibla åtgärder inte likställas med permanent exploatering. Långvariga kommunala markreservationer får inte heller i onödan hindra lantbrukets investeringar och utveckling.

Ägandet av svensk jord- och skogsbruksmark

Det enskilda ägandet av jord- och skogsbruksmark är en viktig del av den svenska landsbygden och skapar förutsättningar för långsiktigt brukande, generationsskiften och lokal förankring. Jordförvärvslagstiftningen har en betydelsefull roll för att värna denna ägarstruktur.

Ägandet av svensk mark har också betydelse för landets säkerhet och beredskap. Jord- och skogsbruksmark är strategiska resurser för bland annat livsmedelsförsörjning, råvaruförsörjning och totalförsvaret. Större markförvärv, särskilt i områden av betydelse för Sveriges säkerhet, kan därför behöva bedömas även ur ett säkerhetsperspektiv.

Mot denna bakgrund bör jordförvärvslagstiftningen ses över, med särskild uppmärksamhet på utländska intressens markförvärv. Syftet ska vara att värna det enskilda ägandet och Sveriges långsiktiga intressen, samtidigt som äganderätten och möjligheterna till investeringar och generationsskiften respekteras.

Statliga kreditgarantier för lantbruksföretag

Generationsskiften och investeringar inom lantbruket kräver ofta betydande kapital. Höga fastighetsvärden och begränsad lönsamhet kan försvåra finansieringen, särskilt för yngre lantbrukare och nya företagare som saknar tillräckliga säkerheter. Det bör därför utredas om statliga kreditgarantier kan förbättra tillgången till finansiering och underlätta generationsskiften och investeringar. Utredningen bör även beakta kostnaderna och riskerna för staten samt pröva hur garantier kan utformas utan att snedvrida konkurrensen.

Victoria Tiblom (SD)

Tomas Brandberg (SD) *Peter Eriksson (SD)*

Terje Skaarnes (SD)